

Stavebný vývoj Zborovského hradu

Napísal Administrátor
Utorok, 06.07.2010 o 17:34

Začiatok stavby hradu Zborov - Makovica sa pravdepodobne začal odvíjať od panovania Belu IV. Hoci údaje o hrade z toho obdobia sú hmlisté a sporné, jeho stavba v tom období je asi najpravdepodobnejšia.

Po Tatárskom pustošivom ťažení Batu chána nastala na Slovensku tzv. zlatá éra budovania kamenných hradov ako najosvedčenejšieho obranného systému proti predpokladanému novému vpádu Tatárov. Dôležitosť Makovice zvyšovala aj blízkosť uhorsko-poľskej hranice. Až do 14. storočia hrad bol majetkom uhorských kráľov a bol spravovaný kastelánmi. Kolonizačné hnutie na ňom výraznejšie sa začalo prejavovať v prvej polovici 14. storočia. Prvá dochovaná písomná sťažnosť na tento hrad a jeho kastelánov Bebekovcov u kráľa Ľudovíta I. je z 26. apríla 1347 na ich expanzívnu politiku voči kráľovskému mestu Bardejov a susednému panstvu Thekulovcov v Smilne. Kasteláni zrejme napomenutie kráľa zobrali na ľahkú váhu, preto ich panovník vymenil.

Na Jasovskom konvente v r. 1349 kráľovské záujmy Makovice už zastupuje **Mikuláš Forgáč**. Nový kastelán si vymohol od Ľudovíta I. povolenie, aby mohol otvárať bane na striebro (asi v chotári osady Zlaté). No dobrodružná politika Ľudovíta I., ktorý sa stále usiloval o neapolské dedičstvo, zmenila aj vlastnícke pomery

Makovice.

Za vernosť a oddanosť panovník v r.

1364 odmenil Petra Cudara z Onodu Makovickým hradom,

navyše dostal ešte aj mýta v Gaboltove a v Bardejove. Cudar pokračoval v expanzívnej kolonizačnej činnosti. Svedčia o tom sústavné spory so susedným Bardejovom o chotáre, lesy, pasienky a privlastňovania si privilégií kráľovského mesta. Takto dostal panstvo na vysokú úroveň.

No vpády poľských vojsk po smrti Albrechta Habsburského r. 1439 a následné boje o uhorskú korunu medzi mladým princom Vladislavom Jagelovským a Jánom Jiskrom z Brandýsa, ktorého pozvala kráľovná Alžbeta, matka Ladislava Pohrobka zhoršovali situáciu. Pri tomto zápase o moc sa poddaným dýchalo veľmi ťažko. Príchodom bratříkov v r. 1453 a ich podporou vzniká **v r. 1455 na Makovickom panstve poddanská vzbu**ra. Rozmohlo sa zbojníctvo a úteky poddanstva do pokojnejších oblastí. Dedičný makovický zemepán Jakub Cudar vypustil dušu v r. 1470. A keďže bol bez potomka, Makovické hradné panstvo pripadlo kráľovi. Donáciou Mateja Korvína v r. 1471 Makovicu získavajú Rozgonyovci. Ale nové vpády poľských vojsk v r. 1471 a následné boje medzi poľským kráľovičom, 13-ročným Kazimírom Jagelovským a Matejom Korvínom, panstvu nepridali. Hoci kráľ anektované územie do konca roka oslobodil, pri tom čosi utržil aj hrad a panstvo. Následné boje v roku 1491 - 1492 medzi poľským uchádzačom o uhorskú korunu Jánom Olbrachtom a uhorským kráľom Vladislavom II. s celoročným obliehaním blízkeho Stropkova tak dokonale spustošilo celé panstvo, že v

osídlení nastala kritická situácia.

Rozgonyovci vlastnili hrad a panstvo do vymretia odnože po meči v r. 1512. Hrad sa už druhý raz vrátil do majetku koruny odúmrtou. Po tomto roku sa vlastnícke pomery na Makovickom panstve zauzlili ani kľbko nití. Krátkodobo sa na ňom vystriedali viacerí majitelia, ktorí mali iné záujmy v rozvrátenom Uhorsku pri dožívajúcom Vladislavovi II., zvanom aj kráľ "Dobrze", a mladom nástupcovi na kráľovskom stolci Ľudovítom II. ako Makovický hrad. Gordický uzol preľali až Tarczayovci, ktorí za dvojvládia po Moháčskej katastrofe podporovali Jána Zápoľského. V tejto krvavej dráme pre Zápoľského hlavnou udalosťou bola smrť mladučského kráľa Ľudovíta II. Zápoľský okamžite za pomoci Turkov si dláždil cestu k Uhorskej korune. V novembri 1526 bol aj korunovaný. Lenže o Uhorskú korunu mal záujem aj **Habsburgovec Ferdinand**.

A tak v mocenskom ringu sa po stupne striedali stúpeni Zápoľského a Ferdinanda.

Pod trvalým a húževnatým tlakom Ferdinanda Zápoľský pomaly ustupoval až mu ostalo iba horné Uhorsko. Tu svoj vplyv vnucoval vlastníkom hradov z titulu kráľa. A tak ako inde aj na Makovici sa v r. 1536 **prihlásil Ján Zápoľský ako majiteľ**, hoci skutočnými vlastníkmi boli aj naďalej **Tarczayovci**. Zápoľský zomrel v r. 1540 a podľa Varadínskej zmluvy z r. 1538 pri padla jeho časť krajiny

Ferdinandovi I. Habsburskému

. Nastalo obdobie najintenzívnejšej vnútro politickej perzekúcie. Ferdinand dobýval hrady protivníkov. Po razeným opozičnom majetky habal, sebe verných nimi odmeňoval. Tarczayovci za kolaboráciu so Zápoľským museli sa v roku 1540 vzdať Makovického hradu a celého panstva. Ferdinand I. majetok Makovice rozdelil medzi tri jemu verné rodiny Desenffyovskú, Pechyovskú a Tachyovskú. Kapitánstvo hradu dostal prefekt Akay. Takto rozdelená Makovica bola do roku 1548, keď Ferdinand I. hrad a panstvo venoval uhorskému magnátovi a kapitánovi

Košíc Gašpárovi Szeredymu

. Odvdáčil sa mu za vernú službu pri korunovácii Izabely a za a za udatnosť vo vojne s Turkmi, kde bol hlavným vojvodcom. Szeredy venoval mimoriadnu pozornosť obranyschopnosti hradu. V snahe udržať krok s novou vojenskou technikou z Talianska povolal majstrov a staviteľov. Z Makovice urobil rozsiahlu, vrcholne renesančnú pevnosť Pribudli nové obytné i hospodárske miestnosti, palác a ďalšie stavby obklopil vysokým hradným múrom. Systém trojitého opevnenia mal znemožniť prepadnutie hradu a zaistiť ho pred dobytím aj v prípade, že nepriateľ obsadil vstupnú bránu. V tom čase sa hrad stal nielen dômyselným obranným hradom, ale aj reprezentačnou stavbou jedného z najbohatších feudálov Uhorska. S príchodom Szeredyho na hrad začali prichádzať aj sťažnosti ku kráľovi od Bardejova na agresívny postoj Makovického hradu voči kráľovskému mestu a jeho príľahlým dedinám. Makovica mestu zaberala pozemky, bránila v užívaní lesa, prekladala mýta, ničila hraničné kamene, prekladala obchodné cesty a bránila kupcom návštevu Bardejova. Szeredy právo skladu ustanovil v Gaboltove, Kurime a v Zborove, ktorý sa stal aj centrom dosídľovania kraja a strediskom feudálneho panstva. Szeredy tak vytváral ekonomický nátlak na mesto. Márne boli sťažnosti Bardejovčanov. Napomenutie panovníka Szeredyovci vôbec nerešpektovali.

Gašpár Szeredy zomrel 23. mája 1557. Jeho manželka Helena ho dala pochovať do samostatnej krypty kostola sv. Egídia v Bardejove. Jeho náhrobná doska dodnes krásli kostol.

Jeho nástupcami boli

Gašpar

Szeredyovský rod po meči.

Gašpar zomrel 3. marca 1566

o druhej popoludní na srdcovú príhodu na ceste smerom k Bardejovu. Na tom mieste stojí teraz pomník a je ozdobou povesti.

Ďalším majiteľom panstva bol od roku 1571 uhorský šľachtic a novohradský župan **Andrej Balasa**,

ktorý sa oženil s vdovou po Gašpárovi Szeredym, Annou Merayovou. Po troch rokoch hrad aj celé panstvo preberá

Ján z Ostrogu, zeman Tarnovský

a Krakovský kastelán, ktorý si zobral za manželku Szeredyho dcéru Zuzanu.

Významná zmena vo vlastníckych vzťahoch nastala po roku 1601, keď hrad a celé panstvo sa dostalo do rúk dobrodružného, no osvedčeného bojovníka **Žigmunda Rákocziho**. Rákocziovci panstvo kúpili od Jána z Ostrogu za 80 000 dukátov. Hrad najprv obýval Pavol Rákoczi, potom Juraj II. Rákoczi. 1. marca 1666 slávi na hrade svoj sobáš 21-ročný František I. Rákoczi s Helenou Zrinskou. František I. sa zaplietol do Weselinyiho protihabsburského sprisahania, ktoré sa kulo okrem iných hradov aj na Makovici. Náznaky vzbúrencov však boli rozdielne a ciele neujasnené, preto nie div, že bolo v roku 1669 odhalené a podstatná časť organizátorov skončila na popravisku. František I. sa vykúpil, ale už o 7 rokov zomiera ako 31-ročný. Zanecháva štvorročnú Júliu a štvormesačného Františka II. Mladá vdova s dvoma deťmi žiaľovala, privykala, keď sa natrafil nový vydaj, povedala áno a Makovicu priniesla venom Kežmarskému šľachticovi

24-ročného Imrichovi Thökölymu

Príchodom nového pána na hrade bolo hneď rušno, lebo ten sa postavil na čelo kurucov proti Habsburgovi. Thökölyho kurucké povstanie s ovládnutím takmer celého Slovenska, jeho korunovácia a razenie vlastných peňazí nemali dlhého trvania. Udalosti súvisiace s porážkou jeho spojencov Turkov pri Viedni v septembri roku 1683 predznamovali postupný pád kuruckého kráľa aj **zánik hradu Makovica** ako rebelského hniezda, ktorý splnil na priamy príkaz cisára Leopolda I. generál Schultz 14. októbra 1684. Po tomto roku správu majetkov preniesli do kaštieľa v Zborove a hrad hľodá zub času.

Tajomnú atmosféru vekov Makovického hradu strážia už iba stáročné duby, ktoré stoja na príjazdovej ceste k hradu. Z krajinárskych pohnútok boli spolu s hradom **v roku 1926**

vyhlásené za chránenú oblasť

.Ochrana územia sa v roku 1950 rozšírila na súčasných 24,5 ha. Navzdory ochranárskej aktivite však kopec ako biľag zjazvil kameňolom. Ťažba sa však včas zastavila. Hrad je častým cieľom turistov. Z plošiny hradu, ktorá je vo výške 473,5 m sa nám naskytá široký rozhľad na okolité obce a veniec vrchov Ondavskej vrchoviny po obvode. Z Bardejovských Kúpeľov je cez Zborovský hrad vybudovaný okružný náučný chodník. Celý tento okruh je turisticky nenáročný a prejdeme ho za necelé 4 hodiny.

Stavebný vývoj Zborovského hradu

Napísal Administátor
Utorok, 06.07.2010 o 17:34

Spracované podľa: Ján Pribilovič